

GYVIEJI ARCHYVAI

Seimo II rūmų parodų galerijoje atidaryta paroda „Už Perloją ir visą Lietuvą“, skirta Lietuvos valstybės atkūrimo ir Perlojos Respublikos 100-mečiui paminėti

Renginyje dalyvavo ir sveikinimo žodžius tarė parodos iniciatorius, Seimo narys Juozas Baublys, Varėnos rajono savivaldybės meras Algis Kašėta, Seimo narys Eugenijus Gentvilas, Seimo narys Antanas Vinkus ir Perlojos istorijos muziejaus muziejūninkė Marija Lūžytė, kuri išsamiai pristatė parengtą parodą ir kvietė atvykti į Perloją. Parodos atidarymo metu koncertavo Perlojos folkloro ansamblis.

Seimo narys J. Baublys sveikinimo kalbą pradėjo prisimindamas neseniai Lietuvoje viešėjusio Popiežiaus Pranciškaus žodžius, kuriais ragino jaunimą nepamiršti savo tautos šaknų, atminti jos praeitį. „Būtent taip mes ir darome. Labai džiaugiuosi, kad ši paroda atidaryta Lietuvos Respublikos Seime. Ji yra kilnojama ir vėliau bus eksponuojama jaunimui mokyklose. Manau, ne tik jaunimas, bet ir mes visi, taip pat ir Seimo nariai iš Perlojos istorijos turime daug ko pasimokyti“, – kalbėjo Seimo narys.

Mintimis dalijosi ir Varėnos rajono meras A. Kašėta. „Ši paroda yra žinia apie Perlojos Respubliką. Kai mes kalbame apie savivaldą ir kiek teisių jai

Paroda Perlojos Respublikos 100-mečiui paminėti

reikia suteikti ar atimti, tai 1918 m. perlojiškiams tokių klausimų nekilo. Jie jautėsi savo krašto šeimininkai, piliečiai, stėjo ginti savo žemės ir ėmė ją valdyti patys. Apie tai ši paroda ir pasakoja. Visgi perlojiškiai ne tik dėl savęs kovojo, jie gynė visą pafrontės ruožą, kuris ėjo palei Varėną, Perloją, Merkinę“, – pasakojo rajono meras.

Seimo narys E. Gentvilas pastebėjo, jog 1918 m. suirutės laikotarpiu Europoje buvo girdėti, kaip atskiri miestai ir sritys ėmėsi iniciatyvos į savo rankas ir skelbė Respublikas, tačiau Lietuvoje Perlojos atvejis nebuvo dažnas. Toks patriotiškumas, kad vyrai guldytų galvas už savo siekius, būdingas dzūkiškam mentalitetui. Seimo narys A. Vinkus prisiminė Perlojos išskirtinumą, kuris išryškėjo ir sovietmečiu, kai visi vykdavo prie Vytauto Didžiojo paminklo. Paminklas pastatytas dar 1931 metais yra didžiausias iš visų šiam kunigaikščiui pastatytų paminklų Lietuvoje.

Gana išsamia parodą parengė Merkinės krašto muziejaus ir Perlojos istorijos muziejaus darbuotojai. Ekspozicijoje nuotraukos ir tekstai, pasakojantys apie Perlojos istoriją nuo seniausių laikų, pirmų paminėjimų, išskiriant krašto raidos momentus, nubrėžiant istorijos vyksmą iki pat šių dienų. Daug dėmesio skiriama

perlojiškių dalyvavimui kuriant Lietuvos valstybę, ginant jos laisvę ir nepriklausomybę, paminint iškiliosius Perlojos bažnyčios dvasininkus. Pristatoma 1918 m. Perlojos Respublika: priežastys, kūrimas, asmenybės, institucijos, Respublikos ribos ir bruožai. Kad atsirado Perlojos Respublika, daugiausia įtakos turėjo nenusistovėjusi paribio zona ir ginčai dėl žemių su tuometine Lenkija.

Vadinamoji Perlojos Respublika – Perlojos ir dešimties gretimų kaimų savavaldė bendruomenė, susiformavusi Lietuvos valstybės atkūrimo pradžioje ir su pertraukomis gyvavusi 1918–1923 m. – kovos už laisvę, patriotizmo, pilietinės atsakomybės, demokratinės savivaldos bei savitvarkos pavyzdys ir simbolis, suvoktas ir įprasminamas jau prieškarinėje Lietuvoje. 1935 m. Lietuvos spauda rašė: „[...]

Perlojos Respublika! Ar girdėjote tokią? Taip, ji buvo ir nemaža baimės įvarė lenkų legionams. Gal niekur taip atkakliai nekovojo dėl savo laisvės, kaip Perlojoj. Nebuvo kariuomenės, kuri gintų Perloją, nebuvo jokios pagalbos iš šalies, todėl perlojiškiai pasiryžo patys gintis. Jauni vyrai, seniai, pusberniai, moterys – visi vartojo ginklus, kasė apkasus Merkio krantuose, patys rūpinosi amunicija ir kovėsi, kaip liūtai. Atsirado vadas, dar labiau suorganizavo perlojiškius ir paskelbė Perlojos Respubliką. Tratėjo šūviai, sprogo granatos, o apkasuos sėdėjo žilas kunigas ir plėškino iš kulkosvaizdžio. Tai buvo kun. L. Petkelis, Perlojos Respublikos vadas, prezidentas, dvasia ir energija.

Štai nutyla šaudymas, kunigas eina į mažą, pakrypusią bažnytelę ir laiko mišias. Vėl pa-vojus! Kunigas pertraukia pamaldas ir puola prie kulkosvai-

džio. Apskures, purvais apsitaškęs, pančiu persijuosęs, bet ryžtingas, išdidus, kažkoks nuostabiai karžygiškas. Daug kam perlojiškiai nelenkė galvos, daug kam priešinosi, su daugeliu nesiskaitė, bet kun. Petkelio autoritetas buvo nepajudinamas. Jo žodis čia buvo įstatymas. Mažytė, apkerpėjusi bažnytelė, basliais paramstyta, statyta Vytauto Didžiojo laikais, drebėdavo nuo „Pulkim ant kelių“ aidų. Vargingas bažnytkaimis vadinosi Respublika ir buvo išdidėsnis už Londoną ar Berlyną. [...]“ (Sekmadienis, 1935, balandžio 14, Nr. 15, p. 3, J. Sakalas: „Iš Perlojos Respublikos“).

Parodos pristatyme rašoma: „Ano meto perlojiškių drąsa, krauju paženklinta kova už laisvę, artimųjų saugumą, kalbos ir papročių išsaugojimą praėjus šimtui metų pavyzdžiu mums yra ir šiandien. Paroda „Už Perloją ir visą Lietuvą“

primena mums perlojiškių valią rūpintis viešu reikalu. Rodo, koks sunkus Lietuvos valstybės kūrimosi kelias, kokia didelė yra laisvės kaina ir koks svarbus atsakingo, pilietiško žmogaus vaidmuo. Kuriančio žmogaus“.

Parodą „Už Perloją ir visą Lietuvą“ Seimo II rūmų parodų galerijoje lankytojai gali apžiūrėti iki spalio 29 d. kasdien 8–17 val. Įėjimas laisvas.

Lapkričio 11 d. Perlojos Švč. Mergelės Marijos ir Šv. Pranciškaus Asyžiečio bažnyčioje ir prie paminklo Vytautui Didžiajam vyks pagrindinis Perlojos Respublikos šimtmečio minėjimo renginys „Už Perloją ir visą Lietuvą“.

Solveiga ŽUKIENĖ
Varėnos rajono savivaldybės administracijos
Bendrojo skyriaus viešųjų ryšių specialistė

Tik nenutolkime nuo tragiškos 1945-ųjų sausio 9-osios. Deginami pastatus baudėjai pelenais vertė ir nukautųjų lavonus, netgi senelio, vadinto Šimo Juozu. Vežimu visus tris atgabeno prie degančio kluono ir liepė mamai, juos maitinusiai, vilkti į ugnį. Mama tik verkė, negalėdama pajudėti iš vietos sniege. Taip mus prižiūrėdami baudėjai rengėsi sudroti, kaip jie tik prieš dvi savaites veikė Klepočiuose. Iš mirties nagų mūsų šeimą gelbėjo tėvuko pažįstamas, Varėnos valsčiaus enkavedistų viršininko pavaduotojas Lipkė. Atkakliai įrodinėdamas, jog mes nekalti, jis išprašė, kad paleistų. Paleisti sulindome į artimiausią ir mažiausią kaimelyje Levasios ir Jono Dringelių (vadinto Vincuku Jonu) trobelę. Sugriuvę ant grindų atšilome ir pamiegojome. Iki ryto trobelės langai švietė mūsų sodybos ugnies atšvaitais. Kitą dieną – 1945-ųjų sausio 10-ąją į savo erdvesnę trobą mus priėmė Ulijona ir Jonas Dringeliai, pravardžiuoti Šiaučynais. Tėvai ir dar kūdikis buvęs Albinas ten išbuvo iki gegužės, kai persikraustė į perstatytą kuriamos naujos mūsų sodybos kieme pirtelę –

Audrų blaškomi

Šviesaus atminimo Kovo 11-osios Akto signataro varėniškio Juozo Dringelio našlė Valerija Dringelienė atnešė į „Merkio kraštą“ pluoštą namie rastų jos vyro kadaise užrašytų atsiminimų apie gimtąjį Pabaronąs kaimą, jos žmones bei Dringelių šeimos vargus 1938-1944 metais. Ponia Valerija maloniai sutiko, kad šie atsiminimai būtų publikuojami

labai ankštą, tačiau mielą, nes savą. Mes, didesni vaikai, pavarario sulaukėme pas gimines. Marytę priglaudė tėvuko sesuo Ona Antulienė, gyvenusi Butvydonyse, Stasį – mamos sesuo Ona Kazlauskienė Rakatanskuose, mane – mamos sesuo Levutė ir jos vyras Turonai Noškūnuose. Tėn buvau apgaubtas tetos ir tetėno rūpesčiu, jų sūnaus Kęstučio ir dukrelės Birutės, jaunesnių už mane, draugiškumo. Turoniai rūpinosi, kad jausčiausi kaip namuose. Pas juos gyvendamas lankiau Ūtos pradinę mokyklą, buvusią už kokie kilometro. Mokė griežta, bet labai nuoširdi mokytoja Juzė Trainavičiūtė - Matuizienė, kilusi iš Ašašninkų, kiek vėliau su vyru ir dviem sūnumis ištremta į Sibirą.

Ūtoje mokiausi iki 1945-ųjų ganymo pradžios, kuri mūsų šeimai buvo labai ankstyva.

Kadangi visi mūsų pašarai kartu su kluonu sudegė, giminių ir kaimynų sušelpais, nors ir kaip taupydami, negalėjome išteksti iki naujos žolės. Išvarėme išbadėjusias, kaip niekad sulysusias karves į iš sniego patalų besivaduojančius viržynus. Tai padėjo karvėms ištvirti iki tikrosios ganiavos gegužę.

Iki šiol ne tik aš stebiuosi, kaip mūsų šeima pakėlė, regis, neįmanomus sodybos kūrimo vargus. Tėvai pluošo, bet nedyrkinėjome ir mes, vyresnieji vaikai. Stasys su tėvuku ruošė statybines medžiagas, pjovė rąstams tinkamas pušis daugiausia prie Lūgo, jas vežiojo, skuto, tašė. Marytė su mama plūkėsi laukuose ir namuose, prižiūrėjo iš kūdikystės į vaikystę kopiantį Albiną. Man teko bene lengviausios pareigos – piemens. Pirmaisiais metais „po ugnies“ ganiau tik karves.

Vėliau užsiveisėme avių, kurias teko saugoti nuo vilkų, kurių tuomet apylinkėse buvo gausiai. Net nepamačiau, kaip Likonių alksnyne jie pasigavo mano ėrukę. Pavyko apginti vilko neštą avį mūsų Dapšamargyje. Daugelis stebėjosi, kaip mūsų šeima per trejus metus pajėgė pasistatyti visus būtinus pastatus, užveisti sodelį, susikurti jaukią aplinką.

Tuo stebėjosi ir dažnai į Pabaroną atsibastantys enkavedistai bei sribai, netgi sakydavo, kad „jiems banditai padeda...“ Tikėdami užklypti tuos „padėjėjus“, jie dažnai slankiojo mūsų pamiškėmis, netgi vos pramokusį kalbėti broliuką Albiną klausinėdavo, „kas pas mus ateina“. Tačiau net tokios klastos nepadėdavo rasti partizanų, kurių žemėnės buvo tik maždaug už kilometro, prie vadinto Majoko, ir jie neretai lankėsi pas mus

bei kitus pabaroniškius. Pas mus lankėsi Jonas Budėnas - Klebonas, Stasys Valickas - Trenksmas ir dar kai kurie, jau buvę tą tragišką 1945-ųjų sausio 9-ąją. Mamos pusbroliis Bolius Poškus - Naras iš Užumelnyčio mamą vadino sese, o tėvuką – švogeriū. Ateidavo nedidelėmis grupelėmis, pailsėdavo, pavalgydavo, klausinėdavo, kas naujo apylinkėse. Kartais prašydavo atnešti valgyti į mišką. Nedaug mūsų, padėgėlių, šeima galėjo jiems duoti. Dažniausiai mama išvirėdavo bulvių puodą, pridėdavo rūgpienio ašotį, o brolis Stasys viską nunešdavo į sutartą vietą miške. 1948-ųjų vasarą bulves ir rūgpienį nešiau aš. Sutartoje vietoje – pušų jaunuolyne už Dapšamargio – man švilptelėjus, iš tankumyno išėjo Klebonas ir pasiėmė mano nešinį. Nemačiau, kas dar buvo su juo. Už puskilometro nuo tos vietos buvo pora partizanų žeminių. Jų statybai reikėjo medžiagų. Naktį, atvažiavę kaimiškėmis vežėčiomis, miškiniai išsigabeno beveik visas lentas, kurias tėvukas buvo susipjovęs Krūminių lentpjūvėje. Iš tų lentų mūsų kaimynai Adomas ir Vaclas Dringeliai (abu jau Anapi-

lyje) statė partizanams žemines. Tėvukui su Stasiu vėl teko pjauti rąstus, vežioti į Krūminių lentpjūvę, už 10 km esančią, mokėti už supjovimą, džiovinti... Kažin kokie mes būtume baiesni okupantams ir jų talkininkams – ar tuomet, kai, jų įtarimu, mums talkina „miškiniai“, ar kai iš mūsų lentų statomos partizanų žeminės... Eknavedistai ir sribai to nežinojo, nes beveik visi pabaroniškiai rėmė partizanus. Neteko girdėti, kad kas nors iš kaimynų būtų skundęsis dėl partizanų veiksmų valdžiai. O už jų rėmimą nukentėjome ne tik mes, likę be pastogės. Šimo Juozas – nušautas ir sudegintas su mūsų kluonu, Stankevičius – sužeistas ir su visa šeima ištremtas, Adomas Dringelis, kaip partizanų ryšininkas, taip pat atsidadė Sibire. Pakliuvo į enkavedistų pinksles ir partizanas iš mūsų kaimelio Stasys Budėnas - Perkūnas, kalėjęs Magadano lageriuose.

Bene vėliausiai už paramą partizanams baustas mūsų kaimynas, ryšininkas Adomas Dringelis.

Pabaiga. Pradžia Nr. 80

Juozas DRINGELIS